

Vaqif
YUSİFLİ,
filologiya
elmləri
doktoru

II

Bu günün-müasir Azərbaycan şeirininki yəni yükü və ağırlığı, inkişaf və perspektivi "səksənincilərin", "doxsanincilərin" çiy-ninə düşür. Onlar bu missiyanın öhdəsin-dən gələ bilirlərmi? Hər halda, 2017-ci ilin şeir mənzərəsində bu suala cavab axtarı-raq. O nəsiləndən üç istedadlı şairin - ürfan düşüncəli Akif Səmədin və modernist Adil Mirseyidin, bu yaxınlarda isə Sabir Sarvanın ölümü bizdə təəssüf hissi doğu-rur, amma şükür ki, bu nəslin "yarpaq tö-kümü" hələ seyrəkdir, onların bir çoxu in-di yaşlarının kamillik mərhələsinə çatıb. Hiss olunur ki, şeirimizin yeni bir mərhə-ləyə - əvvəlki onilliklərdən fərqli bir özəl-liyə malik olması məhz yaşları əlli-altmış çevrəsində olanların xidməti az deyil. On-lar şeirimizin yaşarı ənənələrindən qətiy-yən üz çevirməyiblər, əksinə, bu ənənələ-ri yeni ifadə tərzli, sözün rəngarəng çalar-ları, bədii təsvir vasitələri, dilin poetik im-kanları ilə cılalayırlar. Zirəddin Qafarlı bir şeirində yazır ki: "Bu dünya Nizami dün-yası imiş, Bu dünya Nəsimi dünyası imiş, Gör hara gəlmişəm ürək eyləyib!" - demə-li, ənənəyə bağlılıq zəncirini qırmaq mümkün deyil. Amma ənənə deyəndə heç də heca vəzninə, qoşmaya, gəraylıya "sədaqət" hissindən söhbət getmir. Söhbət "köhnə havalarda" yeni notlar səslən-dirməkdən gedir. Biz 2017-ci ilin şeir mənzərəsində ən gözəl qoşma, gəraylı, ümumiyyətlə, heca şeiri axtarışına çıxdıq və doğrudan da, sayı-hesabı bilinməyən o şeirlərin içərisində kəmiyyətə az olsa da, XXI əsrin poetik təfəkkürünü əks etdi-rən nümunələrlə də qarşılaşdıq. Vaqif Bəhmənli, Ramiz Qusarçaylı, Əjdər Ol, Ağacəfər Həsənli, Musa Ələkbərli, Adil Cəmil, Barat Vüsal, Əlizadə Nuri, Əlirza Həsərət, Balayar Sadiq, İlham Qəhrəman, Əli Rza Xələfli, İslam Sadiq, Fərqanə Meh-diyyə, Rəşad Məcid, Zakir Fəxri, Zakir Məmməd, Fəxrəddin Teyyub, Kəmələddin Qədim, Məmməd Qədir, Ədalət Salman, Ağamir Cavad, Avdı Qoşqar, Yusif Nəğ-məkar, Əbülfət Mədətoğlu, Fəxri Uğur-lu... Demək olar ki, cüzi yaş fərqlərini nə-zərə almasaq, bir ədəbi nəslin nümayən-dələridir bu şairlər və heca şeirinin müa-sir durumu ilə tanış olmaq üçün onların şeirlərini oxumaq kifayətdir. Bu şairlər sərbəst şeirlər də yazırlar, amma onlar heca şeiri üzərində kökləniblər. Çox say-da misallar gətirməkdən imtina edirəm, yalnız Ramiz Qusarçaylının "Anama" şeirini misal gətirəcəyəm:

Ürəyim üstündə şam bənövşəsi,
Ayrı nəyim var ki, yanası, anam.
Sənsən gülşənimin qəm bənövşəsi,
Sənsən göz yaşımın sonası, anam.

Ovunmaz bu dərdim hər simin üstə,
Qar üstə qar yağır səbrimin üstə,
Elə ağılaydım qəbrinin üstə,
Qorxdum ki, uçular binası, anam.

Bu zalım fələyin üzü ağ olsun,
Dağı düzdə qalsın, düzü dağ olsun,
Sevməyən kim varsa, canı sağ olsun,
Məni sevvənlərin anası, anam,
Sən ey göz yaşımın sonası, anam.

"Heca şeir, yoxsa sərbəst şeir" - bu ya-xınlarda "Ədalət" qəzetində altı müəllifin (beşi şair, biri tənqidçi) iştirakı ilə keçirilən bir sorğunu izlədim. Sorğuda belə bir sual verilir: "Azərbaycan ədəbi mühitində sər-

bəst şeiri şeir hesab etməyən kifayət qədər şair, oxucu var. Onların içində həm də sərbəst şeir yazanlara nifrət var və mübarizə aparırlar. Sizcə, bunun səbəbi nədir?" - doğ-rusu, jurnalistin hazırladığı bu sual məni çox təəccübləndirdi. İndi hansı zamandı belə şeirin iki vəznini iki qoç kimi üz-üzə gətirə-sən? İndi hansı zamandı belə, deyərsən ki: "sərbəst şeir yazanlara nifrət var". Əlbəttə, şairlərin və oxucuların içində heca şeirini, ya sərbəst şeiri bəyənməyənlər tapılar, an-caq adına ŞEİR dediyimiz ədəbiyyat üçün vəzn söhbəti çoxdan köhnəlib. Nazim Hik-mət hansı bir müsahibəsində isə deyirdi ki: "Mən hecəda da yazmışam, sərbəstdə də. Fərqi varmamışam. İstəyirsən o şeiri də-nizin dibində yaz, istəyirsən küləkli havlar-da, istəyirsən qışda, istəyirsən baharda yaz, təki ortada ŞEİR olsun. Sözlərin yaratdığı gözəllik olsun".

Adını çəkdiyim sorğuda ən ağıllı cavabı və həm də ən xoşagəlməz cavabı poetik is-tedadına heç bir şübhə etmədiyim Aqşin

Yenisey verir. Onun sözləridir: "Bu, bir zövq məsələsi olmaqdan ziyadə daha çox ustalıq məsələsidir. Heca şeirini xalqa sevdiren oy-naq ritmlə yanaşı, onu ustasına yazan şairlərin olmasıdır". Doğru cavabdır. Amma görün, Aqşin Yenisey sonra nə yazır: "Heca şeiri təbiətdən tam ayrılmamış, urbanizasi-yaya az məruz qalmış, üsyan edəcək sosial problemləri kəskin olmayan insanların şeiri-dir. Təsədüfi deyil ki, heca şeiri Azərbay-canda içki məclislərinin bəzəyidir. Mən özüm də içdiyim dövrlərdə həmişə hecəda yazan şairlərimizin şeirlərini oxuyurdum". Belə çıxır ki, heca şeirini o adamlar sevir ki, onların sosial problemləri kəskin deyil və dərd-qəm başlarında tüğyan eləmir, içki məclislərində də durub heca vəznində şeir oxuyurlar. Məncə, ən azı altı yüz illik tarixi olan heca şeirini bu sayaq gözəldən salmaq olmaz. Təbii ki, toyda da, ad günlərində də, içki məclislərində də şeir oxunur. Amma təkcə heca şeiri yox - qəzəl də oxunur, qoş-ma da, lap sərbəst şeir də. Ona görə də bu gün hansı vəzninsə irəlici olduğunu təyin eləməyə cəhd göstərmək bəsitlikdir. Təbii ki, heca şeirində müəyyən çərçivə, ölçü-bi-çi, şeir texnologiyasının əsrlərdən bəri sa-bitləşmiş qayda-qanunları, sərbəstdə isə fik-rin, ifadənin, hətta qafiyənin çərçivəyə sığ-mayan normaları. Əlbəttə, hecəda olduğu kimi sərbəst şeirdə də maraqlı nümunələr az deyil.

Hara getdim, dara düşdüm
Atamın ayaqları süründü arxamca
İndi
Atamın ayaqları Sibirdi
Özü kimi ayaqları da yuxusuz...
Üz sürtdüm ayaqlarına,
Qəlpə giziltisindən
Diksindi qulaqlarım.
Çəliyi ayaqlarına başdaşı Atam!
Səcdənə gəldim,
Ayaqlarını suya qoy.
Dirilik suyu kimi ayağının
suyunu içim Atam oy!
Əlimdən nə gəlir daha
Ayaqlarımı verim, yeri, Atam!
Laylay atam, ayaqlarına laylay!
Ayaqlar yuxusuz, əlləri oyaq,
ürəyi diridir! Pir atam!

(Əlisəmid Kür.
"Atamın ayaqları")

ƏDƏBİ HƏYAT

Sevgilər azalır yaman,
Ayrılıqlar çoxalır ölkədə.
Sevgilərin çoxu gedir Avropaya
Azı qalır ölkədə.
Məhkəmələr soyuda bilmir ayrılıqları,
Uşaqları bölə bilmir valideynlər,
Köçür Avropaya
Laylalar və nəğmələr.
Qızlar oğlanların qara telindən ayrılıb gedir,
Oğlanlar qızların çiçək əllərindən.
Əl daşınır,
Tel daşınır ölkədən.
Neft kimi
Azalır sevgilər.

(Qəşəm Nəcəfzadə)

Mən səni elə sevirdim, vətən,
Şəhid qəbirlərinə
qərənfillər düzülməmişdi.
Xocalı əsir düşməmişdi.
Mən səni elə sevirdim, vətən

POEZİYA... POEZİYA...

(2017)

Quşlar göy üzünü sevəntək.
Mən səni elə sevirdim, vətən,
Pioner balaların gül daşıyırdı
Bolşeviklərin bəzəkli məzarına.
Proletar balaların inanırdı
Kommunizmin nağılına.
Bir də
səni o cürə sevməmək
o vaxt
Gəlməzdi heç kəsin ağına.
Mən səni elə sevirdim, VƏTƏN
Çünki
sən
məndən çox,
özgənin idin
o vaxt

(Gülnarə Cəmaləddin)

Əlbəttə, bu gün həm heca, həm də sərbəst vəznə yazılan külli miqdarda şeirlər içində bir şeir kimi yadda qalmayan, sadəcə, lap öncədən dediyim o qrafomanıya mə-mulatları az deyil. Bəzən unudulur ki, sərbəst şeirdə də ritm olmalıdır, obrazlı ifadələr işlənməlidir, sərbəst şeir adi danışiq səvi-yəsinə endirilməməlidir, həmçinin şeirin ya-raşığı olan qafiyəyə də yer verilməlidir. Mən 2017-ci ilin sərbəst şeirlərini diqqətlə nəzər-dən keçirdim və şəxsən belə düşünürəm ki, bugünkü sərbəstçilər Rəsul Rza, Əli Kərim, Vaqif Səmədoğlu, İsa İsmayilzadə, Camal Yusifzadə, Tofiq Abdin, Abbas Abdulla, Va-qif Nəsimi, Çingiz Əlioğlu, Vaqif Bayatlı kimi şeirin bu "ərazisində" təzə naxışlar, çalarlar yaratmağa can atırlar. Səlim Babullaoğlu, Dəyanət Osmanlı, Əhməd Qəşəmoğlu, Qə-şəm Nəcəfzadə, Emin Piri, Ramil Əhməd, Rəfail Tağızadə, Mahirə Abdulla, Tahir Taisoğlu, Qismət, Aqşin Yenisey, Zahir Əzəmət, Naringül sərbəst şeir məkanında məşhurlaşmışlar. Şeir haqqında, poeziya bə-rədə söz açırsaq, ilk növbədə, istedad və onun şeirdə necə, hansı poetik vasitələrlə ifadə edilməsi bizi düşündürməlidir. Vaxtilə Belinski "Lermontovun şeirləri" adlı məqalə-sində yazmışdı: "Poeziya həyatın ifadəsidir. Daha yaxşı deyilsə, həyatın özüdür. Hələ bu azdır, poeziyada həyat həyatın özündə oldu-ğundan daha həyatidir. Poeziya təcrübədən keçmiş, sınılanmış bir ruhun bütün qüvvətinə yiyələnmiş, həyat mübarizəsinə və qəhrə-

manlığına hazır olan bir erkək qəlbinin qüv-vətidir. Bütün dünya, bütün rənglər, səslər, təbiət və həyatın bütün formaları poeziyanın predmet ola bilər. Lakin şair naturasının xü-susiyyəti nədədir? O, başqalarından nə ilə fərqlənir? Şair başqalarına görə daha dərin hiss etmək qabiliyyətinə malik olan, həm dərinədən kədərilməyi, həm də şadlanmağı bacaran bir naturadır. Yerini, göyünü, təbiəti və bəşər ruhunun sirlərini hər kəsdən əvvəl bilmək şairə məxsusdur. Harada ilham sax-ta deyildirsə, orada poeziya vardır və kimin naturasında həqiqi ilham varsa, şairdir".

Dahi rus tənqidçisinin bu fikirlərini xatır-ladıqca, nə heca şeiri, nə sərbəst şeir, nə əruz şeiri barədə düşünmürsən, ancaq istə-nilən bir vəznə, istənilən bir formada yazı-lan şeirdə sən yaddaşıda yaşaya biləcək sözlər, mısralar qalacaq. Bir anlığa lap yaxın keçmişi xatırlayaq. Azərbaycan poeziyası-nın bir sıra ən gözəl nümunələri altmışıncı, yetmişinci, səksəninci illərdə yaranmamış-mı? İndi dimdiyindən sarılıq getməmiş bir-

iki quşbala cavan şair Bəxtiyar Vahabzadə-yə, Xəlil Rzaya, hətta Mirzə Ələkbər Sabirə, Səməd Vurğuna, Rəsul Rzaya yeni şeirimi-zi yaradan insanlara böhtanlar yağdırırsa, bunu anlamaq çətin... Keçmiş, yeni bizdən uzaqlaşan, artıq xatirəyə çevrilən yaxın keç-miş anmaq xoşdur və biz nə o keçmişdən, nə də o keçmişdə yaradılan gözəl şeirlərdən imtina edə bilmərik. Səməd Vurğunun "Azərbaycan", "Düşüncələr", "Şair nə tez qocaldın sən?", "Mən tələsmirəm", "Dağlar", Süleyman Rüstəmin "Ana və poçtalyon", Cənub şeirləri", qəzəlləri, Mikayıl Müşfiqin "Duyğu yarpaqları", "Oxu, tar", "Yenə o bağ olaydı", Rəsul Rzanın "Mən torpağam", "İn-san şəkl", "Rəncilər" silsiləsi, Osman Sarı-vəllinin "Gətir, oğlum, gətir", Əhməd Cəmi-lin "Can nəne, bir nağıl de", Bəxtiyar Vahab-zadənin, Qabilin, Hüseyn Arifin, Qasım Qasımzadənin, Hüseyn Kürdoğlunun, Əliağa Kürçaylının, Balas Azəroğlunun, Nigar Rəfi-bəylinin, Əli Kərimin, Cabir Novruzun, Məmməd Arazın, Xəlil Rza Ulutürkün, Məs-tan Günərin, Fikrət Sadıqın, Sərdar Əsədin, Tofiq Bayramın, itkisi hələ də bizi göynədən Vaqif Səmədoğlunun, Zəlimxan Yaqubun, Ələkbər Salahzadənin, Məmməd Aslanın, Camal Yusifzadənin şeirlərinin illər boyu bi-zə aşladığı o poetik sehirəndən necə ayrılı-bilərik? Görkəmli tənqidçi Yaşar Qarayev mə-qalələrinin birində yazırdı: "Yaddaşı olma-yan ədəbiyyat - yalnız yaddaşı olmayan xal-nın nəsidir, siması olmayanın tarixi taleyi, zəti və nəslə, əslə və nəcəbəti olmayanın alın yazısıdır. Ufuk, səma, göy-daş saxlamadığı kimi, mənəvi və əxlaqi boşluq da yaddaş saxlamır. Millət-genetik səviyyədə, yaddaş-ağrı səviyyəsində dərk olunmuş vəhdətdən və bütövlükdən başqa bir şey deyildir. Yal-nız yaddaş olan yerdə sabitlik və təmlik var, nəsil və əsrlər, ilahi və bəşəri dəyərlər və sərvətlər arasında əlaqə və estafet var. Əs-lində, nəinki təbiət və insan, ekologiya və poeziya da yaddaşdır, həqiqi böyük poezi-ya-ümumbəşəri yaddaşdır". Bu gün bəzi ca-vanların klassikləri anlamamaq, dərk etmə-mək gücsüzlüyünün, acizliyinin səbəbi mə-lumdur, klassikani anlamaq müşküllüüy var ortada, amma Səməd Vurğunun, Rəsul Rza-nın, Xəlil Rzanın, Bəxtiyar Vahabzadənin "inkarı" boş və mənasız təşəxxüsdən irəli gəlmirmi? Burada sözün əsl mənasında yaddaş itkisi baş verir.

(ardı növbəti şənbə sayımızda)